

Universiteit
Leiden
The Netherlands

Economische groei in Indonesië en de rol van de Nederlandse ondernemer
van der Heide, A.

Citation

Van der Heide, A. (1997). Economische groei in Indonesië en de rol van de Nederlandse ondernemer. *Bestuurskundige Berichten*, 12(2), 3-5. Retrieved from <http://hdl.handle.net/1887.1/item:3234039>

Version: Publisher's Version

License: [Creative Commons CC BY-NC-ND 4.0 license](https://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/4.0/)

Downloaded from: <http://hdl.handle.net/1887.1/item:3234039>

Note: To cite this publication please use the final published version (if applicable).

Voorwoord

In het tweede nummer van 1997 uitgebreid aandacht voor Indonesië. In 1996 is de Stichting International Contact Research op onderzoek geweest en zij doet in de BB verslag van een aantal aspecten van hun reis.

Verder aandacht voor kerndepartementen, waar binnenkort ook een symposium over komt en de leuke maatregelen die Ritzen elk jaar weer voor ons in petto heeft. Dit ondanks zijn belofte om te zorgen voor rust in onderwijsland.

Verder is belangrijk nieuws dat de redactie van de BB flink is uitgebreid: Erik Ackerman, Claudia Behr, Laura Hage, Gerhard Hoogeveen en Bob Schwinkels. Al in dit nummer of binnenkort zullen stukken van hen verschijnen.

In ieder geval wens ik iedereen veel leesplezier,

Peter Venema

Colofon

Redactieadres: Bestuurskundige Berichten, p/a B.I.L., Postbus 9555, 2300 RB Leiden, telefoon 071-5273696, fax 071-5273979

Hoofdredacteur: J.P. Venema

Redactie: E. Ackerman, C. Behr, L. Hage, G. Hoogeveen, B. Schwinkels

Lay-out: J.P. Venema, B. Vogel

Redactieraad: mr. M.A.P. Bovens, M.L. Gevers-Breusers, drs F. Jorna, dr F.M. van der Meer, dr J. de Vries

Druk: Drukkerij Faculteit der Sociale Wetenschappen

ISSN: 0920-5772

Copyright: 1996 B.I.L.

Bestuurskundige Berichten is een uitgave van de Bestuurskundige Interfacultaire vereniging Leiden (B.I.L.) en verschijnt vier maal per jaar. Het is niet toegestaan zonder toestemming van de redactie op enigerlei wijze het geheel of delen van dit nummer te reproduceren. Waar redacteuren op persoonlijke titel hun mening geven is deze niet noodzakelijkerwijs die van de gehele redactie.

Abonnement: Leden van de B.I.L. ontvangen Bestuurskundige Berichten gratis thuis. Voor niet-leden kost een abonnement f 16,- per jaar. Dit dient te worden voldaan op bankrekeningnummer 56.65.22.357 t.n.v. de B.I.L. Leiden, o.v.v. abonnement B.B. of op giro 9200 van ABN-Amro Leiden, o.v.v. B.I.L., rekeningnummer 56.65.22.357; abonnement B.B.

Kopij voor de redactie: Als WP5.1 bestand op 3.5 inch HD/DD zonder enige opmaakcodes met een uitdraai.

Economische groei in Indonesië en de rol van de Nederlandse ondernemer

Annemiek van der Heide

Na de machtsovername door generaal Soeharto in 1966 verkeerde de Indonesische economie in een slechte staat. Alle cijfers wezen erop dat de tijd rijp was voor drastische veranderingen. De regering stelde hiertoe de Repelita in. Repelita staat voor REncana PEmbangunan Lima Tahun, een vijfjarenplan voor het economische herstel van het land. Hiervan werden er vijf gepland voor de daarop volgende vijfentwintig jaar.

Met de Repelita werd de zogenaamde **Nieuwe Orde** ingeluid, waarin drie pijlers ten grondslag lagen aan het beleid, namelijk stabiliteit, groei en gelijkheid en collectiviteit.

In dit artikel is aan de hand van de Repelita de economische ontwikkeling van Indonesië weer-gegeven en de rol van de Nederlandse ondernemer daarin.

Vijf Repelita's

Het eerste vijfentwintigjarenplan kan een succes worden genoemd. Indonesië is weliswaar geen ontwikkeld en rijk land, maar een land dat in vijfentwintig jaar een enorme economische groei heeft gekend. Gedurende de eerste vijfjarenplannen lag de nadruk op de ontwikkeling van de landbouw en de verbetering van de voedselsituatie. Dit heeft er onlangs in elk geval toe geleid dat het gemiddelde inkomen per hoofd van de bevolking gestegen is tot boven de armoedegrens, waardoor Indonesië niet meer beschouwd wordt als ontwikkelingsland.

Ter diversificatie van de economie ging in de jaren '80 veel aandacht uit naar de ontwikkeling van de industriële sector. Vooral de daling van de olieprijs deed de regering beseffen dat er voor een stabiele economie meer nodig was dan een groot vertrouwen in de olievoorraden. Een paar snel groeiende industrietakken zijn van de grond gekomen. Een belangrijke is de textiel- en kledingindustrie. Deze sector heeft vooral van de lage lonen kunnen profite-

ren. Inmiddels is wel duidelijk dat Indonesië dit voordeel gaat kwijtraken aan landen als India, Bangladesh en Vietnam.

Een andere opkomende industrie is de schoenenindustrie. Deze branche heeft gunstige resultaten behaald met de uitvoer van schoei-sel.

De productie van cement, landbouwchemicaliën, petrochemische producten en basismetaleer-producten is pas sinds kort van relatief belang in de industriële sector. Deze producten worden vooral gefabriceerd door staatsbedrijven die al dan niet samenwerken met een buitenlandse partner.

Ook is Indonesië begonnen aan de ontwikkeling van industrieën met een hoog technisch gehalte. Het gaat om strategische sectoren zonder welke Indonesië op termijn economisch niet mee zou kunnen. Met name wordt in de vliegtuigbouw, scheepsbouw en elektronica fors geïnvesteerd.

De verdubbeling van de produktiewaarde van de industrie over de afgelopen jaren rechtvaardigt de claim die Indonesië in toenemende mate legt op de status van een industrialiserend land.

Andere prioriteiten van de regering liggen binnen de dienstensector. Op het gebied van de diensten gaat ten eerste veel aandacht uit naar de snel groeiende sector van het toerisme. Toerisme kan als arbeidsintensieve sector veel banen creëren voor de vele werklozen in Indonesië. Een andere prioriteit binnen de dienstensector is het transport- en

(tele)communicatiebeleid. Door het aanbieden van een goede infrastructuur hoopt de regering investeerders binnen te halen. Ook in het vervoer zelf zijn meer mogelijkheden tot investering door dereguleringsmaatregelen.

In de quataire sector heeft, naast de gezondheidszorg, onderwijs de interesse van de regering. Sinds Repelita 1 wordt er gepoogd om de opleiding van de bevolking en het onderwijs zelf te verbeteren.

Onderwijs

Men stelt dat onderwijs de voorwaarde is voor nog verdere economische groei in Indonesië. In de nog steeds groeiende economie van Indonesië begint een groot tekort te ontstaan aan goed opgeleide mensen. Ondanks het grote aanbod van arbeid en de toename van opleiding is er nog steeds een groot tekort aan geschoolde arbeiders in alle categorieën. Dit is wijten aan de tot voor kort relatief lage industrialisatiegraad. Het grootste probleem voor de private sector is de schaarste aan opgeleide arbeiders, in het bijzonder ingenieurs, accountants, managers en supervisors. De vraag naar hooggeschoold personeel is groot. Vaak worden mensen, die met behulp van hun bedrijf een opleiding hebben genoten, weggekocht door andere organisaties.

Naast geschoolden is ook steeds meer van belang of werknemers Engels spreken. Van meerdere kanten heb ik tijdens mijn verblijf in Indonesië gehoord dat men zich hier toch wel de meeste zorgen over maakt, hoewel dit door nog maar weinig hooggeplaatste Indonesiërs wordt erkend. Een aantal Nederlandse ondernemers in Jakarta stelde dat Indonesië dit probleem snel zal moeten erkennen. Het zal één van de belangrijkste voorwaarden zijn voor het feit of Indonesië economisch gezien mee zal kunnen doen met andere ontwikkelde landen.

Een groot probleem bij het verbeteren van het onderwijs is het tekort aan capabele leerkrachten. Dit probleem werd versterkt door het toenemende opleidingsniveau van de leerlingen. Bovendien worden goed opgeleide leerkrachten snel weggekocht door het bedrijfsleven, aangezien er daar zoals vermeld behoefte bestaat aan goed-opgeleide mensen. Dit heeft weer tot gevolg dat steeds beter opgeleide leerlingen onderwezen worden door steeds minder capabele leerkrachten.

In 1982 werd dit probleem ook door de Wereldbank onderschreven. De Wereldbank bood hulp aan bij de oprichting van opleidingscentra en bij het bijscholen van leraren.

Lange termijn

Onder de Nieuwe Orde heeft Indonesië zich al met al ontwikkeld tot een *Outward-Looking Economy*. 'An emerging market' met een enorm aan potentieel.

Indonesië heeft zich inmiddels aangesloten bij vele internationale organisaties, zoals de VN, de APEC, de ASEAN en de Wereldbank. Om onder meer aan te sluiten op de eisen van de Wereldbank wordt er in Indonesië een aantal dereguleringspakketten doorgevoerd om meer mogelijkheden aan investeerders te kunnen bieden. Door middel van speciale constructies als 'bonded zones' en 'export-oriented zones' wordt het voor investeerders aantrekkelijker gemaakt om zich te vestigen in Indonesië. Indonesië hoopt mede op deze wijze haar economie dusdanig te versterken dat de afhankelijkheid van internationale hulp vermindert.

De investeerders blijken zich van een aantal dingen bewust te moeten zijn. Een belangrijke vereiste in deze situatie is het zoeken naar een Indonesische import- en distributieagent. Dit is verplicht. Bovendien kan het ook heel handig zijn. Een dergelijk persoon kan je op weg helpen in de nog al verwarrende Indonesische papiermachine en zal ook een goed overzicht hebben van de mogelijkheden voor de betreffende ondernemer op de Indonesische markt.

In dit geval, maar ook wanneer men zich als ondernemer besluit in Indonesië te gaan vestigen, is een uitgebreid netwerk van belang. Het is daarbij verplicht wanneer je er als ondernemer gaat vestigen om een joint venture aan te gaan met een Indonesische ondernemer. Ga je als bedrijf een joint venture aan, dan word je niet als volledig buitenlands aangezien met alle voordelen van dien. Je kweekt op deze manier goodwill bij de Indonesische regering. Dit is van belang, aangezien de regering een stevige hand heeft in de werking van de markt.

Bovendien kun je voor know-how over de Indonesische markt terecht bij je partner in de joint venture.

Ook zal je je als ondernemer (iets wat op het eerste gezicht echt onbelangrijk lijkt) moeten voorbereiden op de (zaken)cultuur. Hiervoor verwijs ik naar het artikel van Remco Advocaat.

Nederlandse ondernemers

De arrogantie, die ik bij sommige Nederlanders in Indonesië en in Nederland heb bespeurd, voortkomend uit het idee "Dit land was ooit van ons", vind ik niet erg op zijn plaats. Koloniale sentimenten beheersen echter zowel

de Nederlanders als de Indonesiërs.

Toch is Nederland in Indonesië een gewoon land aan het worden. Een land dat niet op een voorkeursbehandeling hoeft te rekenen. Nederland wordt gezien als folklore en geschiedenis. Bovendien is de generatie die zich de zogenaamde Indische tijd nog goed kan herinneren steeds kleiner aan het worden.

Toch is het ook niet zo dat Indonesiërs over het algemeen een vervelend beeld van ons hebben. Heel af en toe kom je er eentje tegen. De meeste zijn positief. Het Nederlandse vakmanschap, dat nog terug te vinden is bij bruggen die jaren geleden werden gebouwd en nu nog kwalitatief goed zijn, zorgt voor vertrouwen van de Indonesische managers in Nederlandse ondernemers. Ondanks de 'affaire Pronk' in 1992 zijn de betrekkingen tussen Nederland en Indonesië de laatste jaren verbeterd.

In 1995 beloofde minister Wijers het bedrijfsleven 245 miljoen gulden voor de bevordering van de export naar Indonesië. Dit geld zou onder meer besteed worden aan een nieuwe kredietfaciliteit. Deze constructie werd door de Indonesische regering geaccepteerd. Het gaat volgens de Indonesiërs namelijk niet om steun aan Indonesië, maar om steun voor Nederlandse ondernemingen. Dit betekende een aanzienlijke verbetering in de concurrentiepositie van het Nederlandse bedrijfsleven.

Dit zijn allemaal aantrekkelijke motieven voor Nederlandse ondernemers om hun blik eens op Indonesië te vestigen. Door de ervaring in Indonesië is dit land ook de beste toegangspoort voor Nederland in heel Zuid-Oost Azië, dat op dit moment in sneltreinvaart aan economisch belang wint. Deze trein mag Nederland zeker niet missen.

Andersom wil Indonesië Nederland gebruiken om Europa te bestrijken. De goede Nederlandse financiële ondersteuning en goede infrastructuur voorzien volgens Indonesië in de benodigdheden voor een hechte samenwerking. Daar komt nog eens bij dat de Indonesische en Nederlandse ondernemers elkaar al jaren kennen. Het gaat niet alleen om de oude banden. Belangrijker is wellicht dat de oude bekenden zijn gevolgd door een nieuwe generatie Nederlandse en Indonesische bedrijven, dat het aantal joint ventures zich blijft uitbreiden, dat het handelsverkeer steeds drukker wordt en dat ook de uitwisseling van kennis blijft groeien.

Annemiek van der Heide, Commissaris extern in de I.C.R.-projectgroep 1996.